

NATURVÄGLEDNING OCH ENTREPRENÖRSKAP

Pedagogiska upplevelser som affärsidé

Den driftiga Christina Piper byggde på 1700-talet upp ett av landets mest framgångsrika jord- och skogsbruksföretag. 1741 lät hon uppföra det skånska barockslottet Christinehof - idag utgångspunkt för besöksmålet Christinehofs Ekopark. Verksamheten startade 2007 och drivs av familjen Piper med syfte att värna, vårda och visa alla de natur- och kulturvärden som ryms inom området.

– Vi har många typer av besökare men det senaste året har vi fokuserat på besöksgruppen aktiva familjer och att utveckla vår skolverksamhet. Barnen är vår framtid och vi hoppas vi kan hjälpa dem lite på vägen, säger Anna Piper som är verksamhetsansvarig för ekoparken.

Barnen är viktiga besökare i Christinehofs Ekopark. Eva Ditlevsen är biogeovetare och naturpedagog på Christinehof.

I samarbete med bland annat Nationellt centrum för utomhuspedagogik, pedagogerna vid Malmö Museer och skolorna i närheten har ekoparken utvecklat en egen pedagogisk plattform baserad på utomhuspedagogik och platsens unika förutsättningar. Den genomsyrar alla aktiviteter som erbjuds, från temaprogram för skolklasser och fladdermussafari till gröna konferenser och privata barnkalas.

– Vi har fått ett bra verktyg för att skapa bra och lärorika upplevelser. Oavsett om det är en förskoleklass från Tomelilla, en grupp nyfikna turister eller miljöforskare från Köpenhamn som är på besök så vill vi väcka nyfikenhet och delaktighet. Den kunskap vi förmedlar och det engagemang vi skapar är ett sätt att värna och vårda Christinehof som område, på både kort och lång sikt. Det är också vårt sätt att skapa en bärkraftig verksamhet och levande landsbygd runt Christinehof, säger Anna Piper.

Text och foto: Petter Gustafson, Christinehofs Ekopark, www.christinehofsekopark.se

Samisk ekoturism nära ishotellet

Nutti Sámi Siida är ett väl etablerat samiskt ekoturismföretag med renpark och sameviste i Jukkasjärvi. Många av deras aktiviteter är godkända av Naturens Bästa och de anlitas ofta av sin nära granne - det berömda ishotellet.

Hos Nutti Sámi Siida står renen och den samiska kulturen i centrum. Det traditionella samiska livet är nära kopplat till naturen. I samband med aktiviteter som renslädfärder, älgspaning och norrskensturer upplever man i företaget att man kan skapa intresse hos besökarna för natur, kulturmiljö och hållbarhetsfrågor. Nils Torbjörn Nutti, som driver företaget tillsammans med sin sambo Carina Pingi, tror att de blivit framgångsrika tack vare en målmedveten satsning på en kvalitativ produkt som är bogningsbar och tillgänglig året runt.

Upplevelser med renen och den samiska kulturen leder vägen in i naturen. Foto Hans Olof Utsi.

FÖRETAGAREN HAR ORDET

Vägledning ger mervärde

Natur- och kulturturism var tema för Naturvårdsverkets tankesmedja för friluftsliv i mars. (Läs mer om tankesmedjan [här!](#)) Turismen i Sverige ska fördubblas till 2020 och många hoppas att turism till natur ska bli en av landets nya ”gröna” näringar. Den som vill tjäna pengar på att erbjuda naturupplevelser måste vara bra på att kombinera med lockande aktiviteter, god mat och trevligt boende. Ett helhetstänk kring upplevelsen ger nöjda kunder.

Men hur bra allt än fungerar så är mötet med en kunnig och engagerad guide den kvalitet som verkligen kan lyfta upplevelsen. Vår gästforskare professor Sam Ham som arbetat med strategier för naturturism runt om i världen uttrycker det så här: *”Connection with place, quality infrastructure and personalised service are vital to the success of any holiday, but it is interpretation and engagement that make the difference between a pleasant break and an unforgettable experience”.*

Det är inte lätt att leva på naturguidning, men allt fler hittar lönsamma koncept. I *Naturvägledaren* presenterar vi några företag som lyckats och deras tankar om varför. Vi söker svar på frågan om det offentliga dumpar priserna, berättar om intressanta samarbetsprojekt och utbildningar på området samt bjuder på en framtidsspaning om marknaden för naturguider.

Eva Sandberg

Fågel- och fjärilssafari

Framgångsrikt guidenätverk.

Guidenätverket *Birdsafarisweden* är ett exempel på en framgångsrik verksamhet inom ekoturism. Med bas i Svartådalen i Västmanland säljer man guidningar till svenska och utländska grupper. Resor med internationella grupper går till områden från Gotland till fjällen. Daniel Green, som grundat företaget, anger tre skäl till att det går bra: gott värdskap, säljbara paket tillsammans med attraktiva boenden samt guider som är duktiga på att visa ugglor, hackspettar och andra skogsfåglar som är svåra att upptäcka på egen hand.

Entreprenör - att jonglera med äpplen och päron

Livet som entreprenör utmanar och stimulerar. Det gäller att hålla många bollar i luften, vara professionell och inse både styrkor och begränsningar. Den osäkra ekonomiska situationen kan vara påfrestande, men samtidigt är det en stor frihet att driva och förverkliga egna idéer.

Sedan år 2000 arbetar vi som egna företagare inom kultur- och naturinformation. Vi är kulturvetare i grunden, men har efterhand kommit att syssla även med natur. Kultur- och naturmiljö är två sidor av samma mynt, så det är en naturlig utveckling.

Vi vill uppmärksamma allmänheten på det rika utbudet av natur- och kulturupplevelser i Uppsala län, locka till upptäckter och ge fördjupade kunskaper. Senast skedde det i form av boken *Hitta Uppland – vägvisaren till naturen och kulturen*.

Katja Jahn och Ylva Fontell med guideboken "Hitta Uppland".
Foto: Mats Bernerstedt.

Med åren har vi insett vikten av marknadsföring - att sälja in sig själv och nå ut med det man vill kommunicera. Hur tänker målgruppen? Hur väcker vi intresse? Hur når vi målgruppen? Utmaningar för alla som arbetar med natur- och kulturarvsfrågor.

Katja Jahn och Ylva Fontell, www.dynamokultur.se

Nationalparker och företag i Finland

Forststyrelsen (Metsähallitus) strävar i sin roll som naturvårdsmyndighet i Finland att teckna samarbetsavtal med företag verksamma i naturskyddade områden. Naturvägledaren intervjuar Carina Wennström från Forststyrelsen.

- Avtalen med företagen tecknas på frivillig bas och som motprestation får man bland annat en länk till företaget från Forststyrelsens webbplats www.utinaturen.fi. Cirka 300 sådana treåriga avtal är i kraft idag, berättar Carina. Målet med samarbetet är en hållbar naturturism inom exempelvis nationalparker. Både Forststyrelsens och företagets verksamheter ska göras mer kända och attraktiva genom samverkan. Avtalen reglerar också företagets användning av nationalparkens serviceanordningar.

Naava naturum i Pyhä-Luosto nationalpark, med Finlands sydligaste fjällområde, cirka åtta mil nordost om Rovaniemi. Foto Reetta Nyman.

Hos Siida naturum i Enare har man avtal med en guidningsring dit naturum förmedlar beställningar av guidningar. Det är tänkt att fungera på liknande sätt i det nya finländska naturcentret Haltia utanför Helsingfors som invigs våren 2013.

Ärligen görs en uppskattning av naturskyddsområdenas inverkan på den lokala ekonomin. Den bygger på en modell som togs fram av forskare 2009. Det visar sig att en euro investerad i underhåll av en nationalpark kan ge upp till 14 euro i tillskott lokalt.

Carina berättar också om ett pilotprojekt 2007 i Oulanka nationalpark, där man testade ett särskilt utbildningsprogram för att certifiera guider till nationalparken. Det visade sig att entreprenörerna är mycket rörliga - av tio utbildade är endast två kvar i området idag. Liknande koncept har prövats i Kvarkenområdet och är på gång vid det nya naturumet Naava vid Pyhä-Luosto nationalpark.

Natur & lokal utveckling

Ett skandinaviskt projekt visar att naturskyddade områden kan bidra till hållbar ekonomisk utveckling.

I projektet VER-DI - Vern og verdiskaping - har man i tre år arbetat med metoder för att skapa lokal ekonomisk utveckling med utgångspunkt från naturskyddade områden. Två norska, två danska och ett svenskt område - Fegenområdet på gränsen mellan Halland, Småland och Västergötland - har deltagit. CNV har varit med i projektets referensgrupp.

Projektets slutsats är att skyddade områden kan bidra till ekonomisk utveckling. Arbetet har lett till en gradvis ändrad syn på dessa områden lokalt - från problem till möjlighet. Man börjar tänka destination snarare än naturområde, vilket skapar nya samarbeten över kommungränserna.

VER-DI har visat att naturvägledning kan ge goda möjligheter till utveckling. Genom guidedukurer har lokala krafter

Christina Andersson och Gert Ove Elled från det svenska delprojektet vid Fegen.

och nätverk mobiliserats. Vid Skjern Å i Danmark har naturguidning kopplats ihop med mat och övernattnig. Om naturvägledning ska bli drivkraft krävs det att den är bokningsbar. I projektet har man därför skapat en bokningsmodul, som naturvägledare kan lägga in på en hemsida.

Thomas Olesen, projektledare VER-DI

Turism i skyddad natur

Hållbar turism i nationalparker och naturreservat underlättas.

Naturvårdsverket tar fram en vägledning för hållbar turism i skyddade områden. Den ska bland annat innehålla kriterier för vad som krävs av den som vill bedriva hållbar turistverksamhet i skyddade områden, samt bidra till att kvalitetssäkra verksamheter och turismaktörer i områdena. Hösten 2012 kommer vägledningen att gå ut på remiss för att färdigställas i slutet av året och presenteras vid seminarier 2013.

Naturvårdsverket och länsstyrelserna arbetar också på regeringens uppdrag med att se över föreskrifterna för nationalparker där det hittills varit förbjudet med kommersiell verksamhet.

Läs mer i "Fritt fram för friluftsliv".

Finns det en dumpad marknad?

Är det så att stat och kommun med sina guidningar till lägre priser slår undan benen för en potentiell marknad för guideföretagare? Vi har låtit två erfarna debattörer i ämnet svara på frågan.

Foto: Staffan Widstrand

JA – Per Jiborn, Ekoturismföreningen

Flera naturturismguider har reagerat på snedvridning av konkurrensen. Väst kuststiftelsen har 120 gratisguidningar i år och i Östergötland erbjuds 200 aktiviteter för upp till 50 kr per vuxen. Vi är inte emot subventioner, men de ska riktas till rätt målgrupper, till exempel skolor, funktionsnedsatta och människor som inte har som tradition att gå ut i naturen.

Den låga prisbilden gör att de som skulle kunna satsa på att leva på guidning förlorar möjligheten att börja med de enkla aktiviteterna. Subventionerna ger signal om att en guidning är värd 50 kronor, då är det svårt för en privat entreprenör att ta 500 kr även om produkten är mycket utvecklad. Vi kan inte se att ”gratisguidningarna” skapar någon marknad på sikt. Vid Hornborgasjön finns inte ett privat guideföretag idag trots att naturum funnits i många år. Det behövs en utvecklad och mer aktiv diskussion om spelplanen mellan det offentliga och privata. Här borde Naturvårdsverket ta ett betydligt större ansvar. Alla tjänar på att vi använder fler verktyg i verktygslådan, så som man till exempel gör i Kristianstads vattenrike.

Foto: Kurt Adolfsson

NEJ - Claes Svedlindh, Länsstyrelsen Östergötland

Det offentliga har uppdrag att göra naturen tillgänglig för alla – inte minst barn, ungdomar och andra resurssvaga målgrupper. Genom detta arbete bäddar vi för en ökad marknad. Våra guider har i många fall börjat som eldsjälar, fått uppdrag i vårt program och är nu egna företagare. Det finns ingen motsättning – vi vill också att naturvägledning ska bli en näringsgren. Men dialog och samarbete behöver förbättras, och här ligger ett stort ansvar på det offentliga. Vid nya naturum Tåkern har vi bjudit in till dialog och samverkan med entreprenörer i trakten. På så sätt kan naturum vara en utgångspunkt för ökad naturturism runt sjön.

Jag förstår inte kritiken från Ekoturismföreningen att Östergötlands natur- och kulturguidningar hämmar konkurrensförhållandena. Om vi inte dragit igång, hade naturturismen fått någon skjuts då? Finns det verkligen en marknad för aktiviteter av typen två timmars guidning i skogsreservat? Om det offentliga inte erbjuder enkla aktiviteter är risken stor att det inte blir något sådant alls. Sedan bör vi nog balansera mot marknaden och backa där det finns förutsättningar för aktivt företagande.

Ideella naturguider med budskapet i centrum

Frågor till Eva Lindberg, verksamhetsledare för **Närnaturguiderna** som drivs av **Naturskyddsföreningen** och **Studieförbundet**.

Eva Lindberg.
Foto: Maria Palm.

Vilka är era främsta framgångar?

Gemenskap mellan ideella naturguider - uppemot 700 från våra helgkurser - och inspiration att guida för vanligt folk i vanlig natur. Verktyg för gott värdskap. Utvecklad miljökoppling med guidehandledningar kring klimat, odlingslandskap och kemikalier.

Drömmer närnaturguider om att ta steget att leva på sitt intresse att guida?

De flesta arbetar ideellt, men en del vill utveckla sina idéer till företagande. Delvis arbetas det redan arvoderat inom Storstockholms naturguider och stiftelsen Hopajola i Örebro län.

Vad säger du om diskussionen kring rollfördelning mellan olika aktörer inom naturguidning?

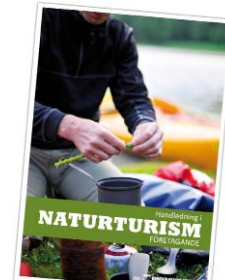
Vi kompletterar varandra och har som gemensamt mål att naturintresset ska öka. Vi ideella ger en första ingång till naturintresse och när man blir mer engagerad kan man lägga pengar på den helhetsupplevelse som företagen kan ge. Om bibliotek och boklådor kan samexistera så kan vi! Det behövs dock en nationell dialog om rollfördelningen. Ju bättre vi blir på att samverka desto snabbare kommer marknaden att växa.

Handledning i Ö-vik

Företagsvänlig friluftskommun.

Gästenkäter visar att besökare vid Höga kusten uppskattar naturen och värdskapet, men tycker det finns för lite upplevelser och guidningar. Det finns få företagare idag i aktivitets- och naturbranschen. Många är eldsjälar, men har det mer som sidoverksamhet.

Därför har Örnsköldsviks kommun satsat på en långsiktig strategi för naturturismföretagande. Vi har tagit fram en speciell handledning och håller kurser för att stimulera och underlätta sådant företagande på naturens villkor. Handledningen

tar bland annat upp allemansrätt, skyddad natur, terrängkörning, sjöturism, jakt och fiske, utematlagning, hållbar turism, säkerhet och företagsstöd.

Kommunen tar en samordnande och stötande roll. Ö-vik har en stark friluftprofil och blev Årets friluftskommun 2011. Höga kusten är ett bra varumärke, men det behövs naturvägledning som fördjupar upplevelsen och ger mervärden. Det finns tankar om ett utvecklat besökscentrum vid Skuleberget där naturum ligger. I sommar testar vi en bemannad turistinfo vid Naturkompaniets butik utanför stan.

Siv Sandberg, turistchef, Örnsköldsviks kommun

Brist på naturvägledare

Naturum Dalarna söker samarbete, men saknar entreprenörer.

Agneta Arnesson-Westerdahl, mångårig föreståndare för naturum Dalarna, berättar att alla som ryms inom naturums syften är välkomna att synas på naturum. Man har ett omfattande samarbete kring aktiviteter med ideella föreningar som **Leksands fågelklubb** och **Friluftsförbundet**. Två projekt bedrivs också just nu kring invandrare och natur. Naturum annonserar i Siljan Turism åtta gånger per år. Agneta skulle gärna se samverkan med fler privata entreprenörer inom naturvägledning, men menar att det råder brist på sådana även i turismlandskapet Dalarna. Ett av de få företagen i närheten är **Björn & Vildmark** i Orsa som är kvalitetssäkrade enligt Naturens Bästa. Agnetas uppfattning är att det finns en marknad, men att varken småföretag eller naturum har tillräckligt med resurser för marknadsföring.

Hallå där Peter Fredman

Peter Fredman är professor i naturturism vid Mittuniversitetet och har i sex år varit ledare för forskningsprogrammet **Friluftsliv i förändring**.

Kommer vi att se en större efterfrågan på kvalificerad naturguidning inom naturturismen framöver? Jag tror det, inte minst eftersom yngre och mer urbaniserade generationer är mindre vana att klara sig själva i naturen. Guiden är en del i förädlingen av naturupplevelsen och ger ett mervärde. Allt fler friluftaktiviteter är utrustningsberoende, vilket ger guiden ytterligare en roll som instruktör. En studie i Tyresta nationalpark visade att 24% av besökarna ansåg det viktigt med större utbud av guideade turer. Motsvarande siffra för besökarna i åldersgruppen 15-30 år var 34%. En liknande studie i Fulufjället visade att guidning till natur var den faktor som flest (knapp 70%) ansåg vara viktigast för att utveckla turismen i området.

Dumpar den offentliga och ideella naturguidningen marknaden för företag? Svårt att entydigt svara på. Någon grad av naturvägledning är rimligt att medborgarna erbjuds som en del i förvaltningen av natur- och kulturarvet. Var det offentliga uppdraget tar slut och kommersiella intressen bör ta vid är delvis en politisk ideologisk fråga. Någon form av offentligt finansierat "basutbud" som samtidigt samverkar med kommersiella aktörer tror jag är en modell för framtiden. Hur det ska utformas kan variera mellan olika områden, men det vore bra om principer för detta togs fram.

Peter Fredman. Foto: Ulrika Häård.

Utbildning och kvalitetssäkring

Utbildning på olika nivåer. För naturvägledare finns utbildningar inom entreprenörskap på folkhögskole-, gymnasie- och yrkeshögskolenivå. På universitetsnivå har utbildningar inom guidning och turism ofta entreprenörsinslag. Läs mer i **CNV:s utbildningsöversikt** och tipsa oss gärna om utbildningar. CNV arbetar även tillsammans med utbildare för att ta fram en norm för naturguideutbildningar.

Ekoturism i praktiken syftar till att utveckla säljbara produkter inom naturturism. Henrik Wester på Västmanlands Kommuner och Landsting håller i utbildningen tillsammans med Marcus Eldh som har ekoturismföretaget Skogens konung/Wild Sweden i Västmanland. Henrik säger till Naturvägledaren att det handlar om en utvecklingsprocess baserad på kunskaper och erfarenheter såväl från kursledarna som deltagarna. Processen omfattar fyra tredagarsträffar och upp till fyra timmars individuell coaching. Nästa kurs planeras att gå i Västmanlands och Örebro län 2012-13. **Kontakta Henrik Wester** om du är intresserad. Ekoturismföreningen har också en baskurs för kvalitetssäkring enligt Naturens bästa och arrangerar seminarier och workshops för att utveckla lönsamhet hos naturturismföretagare.

Gröna piloter stärker guidning. LRFs projekt Gröna Piloter arbetar i Norr- och Västerbottens län för att ta tillvara kreativiteten hos företagare och entreprenörer på landsbygden. Karin Hedström, ledare för turismgrenen av projektet, säger: - Många företag har lång erfarenhet av arbete med natur, kultur och turism, men har inte fullt ut arbetat med att förmedla sin trakts mångfald genom egen guidning. Vi har därför låtit turismföretagare gå en utbildning i tolknings- och berättarteknik med Hansi Gelter, lektor i upplevelseproduktion vid Luleå Tekniska Universitet. Vi arbetar också med utveckling av Solanderleden i Piteås kustbygd. Två studenter i upplevelseproduktion gör en studie kring ledens naturvägledningsmöjligheter.

Hållbar besöksnäring. Västsvenska Turistrådet driver på uppdrag av Tillväxtverket ett nationellt projekt för att utveckla ett oberoende officiellt system för kvalitetssäkring inom svensk besöksnäring. Man har gjort en stor studie av existerande märkningar och letat beröringspunkter. Utifrån detta har man tagit fram 270 kriterier för hållbar besöksnäring, som testas sommaren 2012 på småskaligt boende och senare på upplevelseturism i de fyra regioner som deltar i projektet. Viktiga parametrar är värdskap och gästperspektiv. Man har ännu inte börjat titta på frågan om kvalitetssäkring av guider. Förebilder för systemet finns bland annat i Skottland. Tillväxtverket arbetar också med ett regeringsuppdrag om hållbar destinationsutveckling.

"Framgång är inte nyckeln till lycka. Lycka är nyckeln till framgång. Om du älskar det du gör, kommer du att bli framgångsrik."

Albert Schweitzer (1875-1965)

Nästa nummer av
Naturvägledaren
kommer i oktober 2012.

Två bidrag från SLU

Kursbok för landsbygdsföretagare. *Naturupplevelse och hälsa – forskningen visar vägen* är en bok som vill inspirera och ge kunskap för dig som vill utveckla verksamheter inom detta område. Forskare från SLU och entreprenörer delar med sig av sin kunskap och erfarenhet. I boken väcks frågor som uppmanar till eftertanke och reflektion. Där finns också inspirerande nya redskap som Naturupplevelseplanen och Djurupplevelseplanen. Boken hänger ihop med kursen "Grön entreprenör" som hållits på SLU Alnarp i några år. Ett kapitel, "Naturvägledning för entreprenörer" är skrivet av Sven-G Hultman och Eva Sandberg från CNV.

Uppdrag om traditionell kunskap och företagande.

Centrum för biologisk mångfald har fått i uppdrag av Miljödepartementet att inom Naptek-programmet lämna förslag hur förutsättningar för ökat företagande kan utvecklas baserat på traditionell kunskap kopplad till biologisk mångfald inom areella näringar. Arbetet ska slutföras under 2012. Naptek har även i år gett ut rapporten *Lokal och traditionell kunskap - Goda exempel på tillämpning*, med exempel på hur sådan kunskap används i entreprenörskap.

Kalendarium

Västerhavsveckan

7-15 juli 2012, Västra Götaland

www.vasterhavsveckan.se

Monitoring and Management of Visitors

21-24 augusti 2012, Djurönaset, Värmdö

www.mmv2012.se

Kulturarvsdagen 2012 - Under ytan

9 september 2012, hela Sverige

www.raa.se/kulturarvsdagen

Ecomuseums 2012, International Conference

19-21 september 2012, Seixal, Portugal

ecomuseums2012.greenlines-institute.org

EUROPARC Conference 2012

22-25 oktober, Hoge Kempten, Belgien

www.europarc2012.com

Reviewing - workshop

14-15 november 2012, Stockholm

www.slu.se/reviewing

Människan och landskapet

15-16 november 2012, Stockholm

www.slu.se/mil

Seminarium för utbildare i naturvägledning

22 november 2012, Sjövik

www.slu.se/cnv-seminarium121122

Läs mer om aktiviteter på www.cnv.nu.